

Моніторинг ефективності нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності

Катерина Соколова¹

Опубліковано	Секція	УДК
01.11.2025	Економіка	330.341.1:346.72

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17542905>

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз стану нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності в Україні в умовах глобалізаційних і цифрових трансформацій. Метою дослідження є проведення моніторингу ефективності чинного законодавства у сфері інновацій з метою визначення його дієвості, узгодженості зі стратегічними документами державної інноваційної політики та рівня відповідності європейським стандартам. Наукова новизна роботи полягає у визначенні ключових інституційних і правових бар'єрів, що стримують розвиток інноваційного середовища, та у формулюванні пропозицій щодо удосконалення нормативно-правових механізмів, орієнтованих на інтеграцію України до європейського інноваційного простору. Методологічну основу дослідження становлять системний, порівняльно-правовий, інституційний та аналітичний методи, що дозволили виявити недоліки правового регулювання інноваційної діяльності, оцінити ефективність правових механізмів моніторингу та простежити еволюцію законодавства у контексті міжнародних зобов'язань України. У результаті дослідження встановлено, що чинна нормативно-правова база України характеризується фрагментарністю, колізійністю та відсутністю єдиних критеріїв оцінювання ефективності інноваційної політики. Ідентифіковано ключові проблеми правового регулювання: неузгодженість між базовими законами та підзаконними актами, недостатній рівень фінансування інноваційної діяльності, розмитість правового статусу суб'єктів інноваційного процесу, відсутність офіційного визначення поняття «стартап» і недосконалість механізмів моніторингу реалізації інноваційних програм.

Ключові слова: європейська інтеграція, інтелектуальна власність, цифрова економіка, публічно-приватне партнерство, стартап-середовище.

Monitoring the effectiveness of regulatory support for innovation activities

Annotation. The article provides a comprehensive analysis of the state of regulatory and legal support for innovation activity in Ukraine in the context of globalization and digital transformations. The purpose of the study is to monitor the effectiveness of current legislation in the field of innovation in order to determine its effectiveness, consistency with strategic documents of the state innovation policy and the level of compliance with European standards. The scientific novelty of the work lies in identifying key institutional and legal barriers that

¹ Аспірант, Державна установа «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України», ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-4401-3505>

hinder the development of the innovation environment, and in formulating proposals for improving regulatory and legal mechanisms aimed at integrating Ukraine into the European innovation space. The methodological basis of the study is systemic, comparative legal, institutional and analytical methods, which allowed us to identify shortcomings in the legal regulation of innovation activity, assess the effectiveness of legal monitoring mechanisms and trace the evolution of legislation in the context of Ukraine's international obligations. The study found that the current regulatory framework of Ukraine is characterized by fragmentation, conflict and the absence of unified criteria for assessing the effectiveness of innovation policy. Key problems of legal regulation were identified: inconsistency between basic laws and by-laws, insufficient level of financing of innovation activity, vagueness of the legal status of subjects of the innovation process, lack of an official definition of the concept of "startup" and imperfection of mechanisms for monitoring the implementation of innovation programs. The analysis showed that legislative norms that determine state support for innovation often do not have proper practical implementation, which limits the effectiveness of state policy. The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their use in the preparation of legislative initiatives aimed at increasing the effectiveness of legal regulation of innovation activity, developing state and regional innovation support programs, as well as in the formation of a unified system for monitoring the effectiveness of innovation policy in accordance with European standards of transparency, openness and accountability. The results of the study can be used by government authorities, scientific institutions, universities, enterprises, and international partners of Ukraine to assess and further improve the regulatory environment for innovative development.

Keywords: European integration, intellectual property, digital economy, public-private partnership, startup environment.

Вступ

Сучасні процеси правової глобалізації та цифровізації дедалі активніше впливають на формування та розвиток нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності. Вони визначають не лише зміст правових норм, а й підходи до їх реалізації. У цьому контексті моніторинг ефективності нормативно-правової бази стає ключовим інструментом для оцінки того, наскільки створене правове середовище сприяє інноваційному розвитку держави. Розробляючи та впроваджуючи правові стратегії у сфері інновацій, необхідно не лише дотримуватись стандартів юридичної техніки, а й усвідомлено враховувати вплив зовнішніх і внутрішніх чинників – економічних, соціальних, політичних, технологічних. Лише системний підхід дозволяє сформувати якісний і гнучкий правовий механізм, здатний підтримувати динаміку інноваційного прогресу. Україна нині проходить етап глибоких правових і структурних трансформацій, що потребують нового бачення ролі держави у стимулюванні інновацій. Багато проблем державно-правового розвитку не просто зберегли актуальність, а набули нових форм прояву – зокрема, у питаннях цифрової економіки, інтелектуальної власності, публічно-приватного партнерства та регуляції стартап-середовища. Важливою умовою ефективного правового моніторингу є дотримання принципу верховенства права, який має залишатись фундаментом для створення прозорих, стабільних і справедливих правил гри у сфері інноваційної діяльності. Саме від рівня його реалізації залежить довіра суспільства до правової системи, інвестиційна привабливість держави та здатність правового поля адекватно реагувати на глобальні виклики.

Огляд сучасного наукового доробку свідчить, що проблематика нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності в Україні є багатовимірною та охоплює як загальнотеоретичні, так і прикладні аспекти оцінки її ефективності. Значна частина дослідників зосереджує увагу на пошуку дієвих механізмів правового моніторингу, удосконаленні інституційних засад регулювання та розробленні критеріїв оцінки

результативності інноваційної політики. У працях В. Є. Іванчука [1] визначено ключові напрями розвитку правового моніторингу в Україні та обґрунтовано, що ефективність регуляторних механізмів у сфері інновацій безпосередньо залежить від системності оцінювання нормативних актів. Учений довів, що відсутність єдиного підходу до моніторингу правових норм призводить до низької адаптивності законодавства до динамічних технологічних змін. Здійснений аналіз автором дозволив виокремити критерії оцінювання якості правових рішень – узгодженість, актуальність та регуляторну результативність. Саме інтеграція інструментів правового моніторингу у процес формування інноваційної політики, на думку дослідника, має стати запорукою підвищення її ефективності.

І. В. Подрез-Ряполова [2] розглянула інноваційну діяльність через призму економіко-правової ефективності, визначивши, що правове регулювання має бути тісно пов'язане з результативністю використання інтелектуального потенціалу. Авторка виявила, що на практиці правові норми часто не враховують циклічність інноваційного процесу та потребують уточнення критеріїв ефективності, які дозволили б оцінювати не лише обсяг інвестицій, а й рівень впровадження технологічних рішень. І. В. Подрез-Ряполова наголосила на потребі у створенні правових індикаторів, які б дозволяли оцінювати ефективність інновацій з урахуванням економічного та соціального ефекту.

Дослідження О. В. Корват [3] акцентує увагу на актуальних проблемах правового регулювання інноваційної діяльності, підкреслюючи, що фрагментарність і колізійність законодавчої бази перешкоджає формуванню цілісної системи стимулювання інновацій. Авторка зазначає, що відсутність узгодженості між базовими законами, підзаконними актами та програмними документами унеможливорює ефективну реалізацію державної політики у цій сфері. Вона робить висновок, що подальше вдосконалення законодавства має ґрунтуватися на принципах європейської правової інтеграції та орієнтації на створення сприятливого середовища для інноваційного бізнесу.

У колективній праці М. В. Коваліва та ін. [4] комплексно обґрунтовано адміністративно-правові засади управління інноваційними процесами. Автори показали, що ефективність державного управління у цій сфері визначається не стільки кількістю ухвалених нормативних актів, скільки рівнем їх узгодженості та відповідності стратегічним цілям інноваційного розвитку. Зроблено висновок, що нормативно-правові інструменти повинні забезпечувати баланс між регулюванням і свободою підприємницької ініціативи, створюючи умови для партнерства науки, бізнесу і держави.

Значний внесок у дослідження правових аспектів інновацій зробила І. Коваленко [5], яка проаналізувала проблеми регулювання інноваційної діяльності крізь призму правозастосовної практики. Авторка довела, що прогалини у визначенні правового статусу суб'єктів інноваційної діяльності та відсутність ефективного механізму координації між державними інституціями призводять до низької результативності політики стимулювання інновацій. У роботі наголошено на необхідності посилення ролі правових механізмів стратегічного планування, що дозволить забезпечити стабільність та прогнозованість правового середовища.

Дослідження П. О. Повара та ін. [6] зосереджене на впливі євроінтеграційних процесів на розвиток інноваційного законодавства в Україні. Автори дійшли висновку, що поступова гармонізація із законодавством Європейського Союзу сприяє підвищенню правової визначеності у сфері інноваційної діяльності, однак процес адаптації потребує системного підходу та запровадження правових механізмів моніторингу ефективності імплементації норм ЄС. У роботі також підкреслено, що євроінтеграційний вектор вимагає формування в Україні єдиного правового поля, сумісного із принципами європейського інноваційного простору. Поглиблює науковий дискурс праця С. Бублика та ін. [7], у якій досліджено можливості цифрового моніторингу нормативно-правових

актів, що регулюють наукову та інноваційну діяльність. Автори обґрунтували доцільність застосування цифрових технологій для підвищення точності оцінювання регуляторного впливу правових рішень і виявлення дублювання чи застарілих норм. Особливу увагу приділено проблемі аналітичної верифікації змісту актів за допомогою цифрових інструментів, що дозволяє автоматизувати процес виявлення неузгодженостей та оптимізувати систему правового моніторингу. Узагальнюючи результати проаналізованих досліджень, можна констатувати, що в науковому дискурсі сформувалася низка концептуальних положень, які визначають напрями удосконалення нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності. Водночас залишаються недостатньо опрацьованими питання оцінювання ефективності чинних нормативних актів, створення дієвих індикаторів правового моніторингу. О. А. Мех та С. Бублик [8] у своїй роботі розкрили питання синхронізації системи нормативно-правового забезпечення науково-технологічної сфери, наголосивши, що її неузгодженість є однією з головних перешкод ефективного управління інноваційними процесами. Дослідники підкреслили, що забезпечення цілісності нормативної бази потребує інтеграції міжгалузевих механізмів правового регулювання, гармонізації термінології та стандартизації правових процедур. Ними також запропоновано підхід до поетапного оновлення законодавства з урахуванням технологічного прогресу та цифрових трансформацій, що створює підґрунтя для підвищення його гнучкості та адаптивності.

Метою статті є здійснення комплексного моніторингу ефективності чинного нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності в Україні. Для досягнення поставленої мети у статті передбачено розв'язання таких завдань: проаналізувати еволюцію нормативно-правової бази інноваційної діяльності в Україні та її відповідність стратегічним документам державної інноваційної політики; ідентифікувати основні інституційні та правові бар'єри, що стримують реалізацію інноваційних ініціатив і комерціалізацію наукових розробок; запропонувати напрями вдосконалення нормативно-правового регулювання інноваційної сфери, орієнтовані на підвищення конкурентоспроможності національної інноваційної системи та інтеграцію України у європейський інноваційний простір.

Результати

Головна мета державної інноваційної політики України полягає у створенні цілісної системи соціально-економічних, організаційних і правових умов, які забезпечують ефективне відтворення, розвиток і використання науково-технічного потенціалу держави. Вона спрямована на стимулювання впровадження екологічно безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, розвиток наукомістких галузей і виробництво конкурентоспроможної продукції, здатної зміцнити позиції України на глобальному ринку [2, с. 18]. У контексті моніторингу ефективності нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності така політика вимагає постійного аналізу дієвості прийнятих рішень та правових механізмів. Важливим принципом є раціональне використання ринкових інструментів і стимулів, що сприяють розвитку підприємництва у сфері науки, технологій та виробництва. Це дає змогу поєднати державне регулювання з ринковими механізмами саморозвитку інноваційного сектору.

Базисом нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності в Україні виступає Закон України «Про інноваційну діяльність» [9], який визначає систему державного управління, контролю та оцінювання ефективності інноваційної політики, що фактично виконує функцію правового моніторингу. Він передбачає державну реєстрацію, експертизу та кваліфікацію інноваційних проєктів, що дозволяє оцінювати відповідність їх реалізації вимогам законодавства й ефективність використання ресурсів.

Відповідно до Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності до 2030 року [10], спостерігається позитивна динаміка розвитку інноваційної екосистеми. Так, за даними Global Innovation Index (GIІ) за 2024 рік, Україна зайняла 60-те місце серед 133 країн [11]. При цьому вона опинилась на 4-му місці серед країн нижчої середньої групи доходу. Ця позиція має кілька важливих значень у контексті нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності. По-перше, зниження на кілька позицій, незважаючи на довготривалі зусилля, свідчить про те, що правове середовище й інституційні рамки в Україні можуть наразі не забезпечувати необхідного темпу розвитку інновацій – особливо в частині «інноваційних входів» (innovation inputs). У 2024 р. показник України за входами інновацій (inputs) зайняв позицію 78, тоді як за «виходами» (outputs) – 54. По-друге, можливо зробити висновок, що українське законодавство, інституційна спроможність, кадровий потенціал та система стимулювання інновацій мають достатній рівень, щоб створювати результати (outputs), але менш ефективні в накопиченні та активізації ресурсів (inputs) – що зокрема виводить на передній план питання про нормативну основу стимулювання, правову стабільність, захист інтелектуальної власності, інституційну координацію та прозорість фінансування. По-третє, це підкреслює важливість моніторингу й оцінки не лише кількісних індикаторів (наприклад, кількість патентів, R&D-видатки), але й якісних характеристик нормативно-правового середовища: наскільки законодавство адаптоване до змін, наскільки механізми дозволяють швидко реагувати на інноваційні виклики, чи ефективно створено правові гарантії для інвесторів, для стартапів, чи існує процесуальна визначеність і мінімізація бюрократичних бар'єрів.

Нормативно-правове забезпечення інноваційної діяльності в Україні охоплює широкий спектр напрямів (табл. 1), спрямованих на формування сприятливого середовища для розвитку науково-технічного потенціалу, підприємництва та інтеграції у світовий інноваційний простір. Його основою є гармонізація технічних стандартів із нормами Європейського Союзу (ЄС), державна підтримка підприємств-інноваторів, створення ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності (ІВ) та розвиток інституційної інфраструктури – від інноваційних кластерів до центрів трансферу технологій. Важливу роль відіграє й підвищення правової обізнаності учасників інноваційного процесу, що забезпечує сталість правових відносин і стимулює розвиток культури інноваційної діяльності.

Таблиця 1

Основні напрямки нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності

Напрямок	Зміст	Мета та очікувані результати
Євроінтеграція та стандартизація	Гармонізація українського законодавства та технічних стандартів із нормами ЄС відповідно до Угоди про асоціацію	Підвищення конкурентоспроможності української продукції, доступ до ринку ЄС, покращення якості виробництва
Державна підтримка інноваційних підприємств	Запровадження фінансових і правових механізмів підтримки впровадження новітніх технологій та підвищення рівня стандартизації продукції	Стимулювання розвитку інноваційного бізнесу, зниження ризиків для підприємців
Науково-виробнича кооперація	Створення консорціумів між університетами, науковими установами та підприємствами; інвентаризація технологічних рішень	Активізація трансферу технологій, розвиток інноваційних кластерів і партнерств

Правова охорона інтелектуальної власності	Визначення механізмів використання об'єктів ІВ, створених за бюджетні кошти; унормування роялті, трансферу технологій і міжнародного патентування	Забезпечення балансу інтересів авторів, держави й бізнесу; підвищення рівня правового захисту інновацій
Юрисдикційна підтримка стартапів	Упровадження в Україні елементів англійської або американської юрисдикції для корпоративних спорів інноваційних компаній	Поліпшення інвестиційного клімату, залучення венчурного капіталу, міжнародна правова сумісність
Моніторинг інноваційних потреб бізнесу	Створення механізму аналізу та реагування на запити підприємств у сфері нових технологій	Узгодження наукових розробок із потребами економіки, прискорення комерціалізації ідей
Розвиток інноваційної інфраструктури	Формування мережі інноваційних кластерів, центрів трансферу технологій, бізнес-інкубаторів і акселераторів	Підтримка стартапів і малого підприємництва, формування сучасної інноваційної екосистеми в регіонах
Освітньо-правова підтримка інноваторів	Підвищення обізнаності винахідників щодо прав ІВ, проведення навчальних програм і правових консультацій.	Зміцнення правової культури інноваційної спільноти, зниження кількості порушень у сфері ІВ.
Регіональний інноваційний розвиток	Запровадження регіональних стратегій за принципом смарт-спеціалізації та реалізація пілотних проєктів	Балансування рівнів розвитку регіонів, підвищення ефективності використання місцевого науково-технічного потенціалу
Популяризація інноваційної діяльності	Організація виставок, конкурсів, інформаційних кампаній, створення відкритих баз даних результатів досліджень	Підвищення впізнаваності українських інновацій, розширення експорту наукомісткої продукції, зміцнення міжнародного іміджу

Джерело: складено на основі [2; 11]

Паралельно з правовими реформами формується нова система комунікацій між наукою, бізнесом і державою, яка ґрунтується на принципах відкритості, регіональної спеціалізації та міжнародного партнерства. Нормативно-правові механізми покликані не лише забезпечити правовий захист інновацій, але й створити умови для їх комерціалізації, поширення кращих практик і підвищення конкурентоспроможності української економіки. У підсумку така модель дозволяє перейти від фрагментарної підтримки інновацій до системного розвитку інноваційної екосистеми держави та вийти на міжнародну арену у сфері розвитку інновацій. Зокрема участь України у програмах «Горизонт Європа» та «Євратом» стала одним із найважливіших кроків у напрямі інтеграції в європейський науково-інноваційний простір [12]. Ці програми визначають не лише політичну співпрацю, а й формують механізми нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності, засновані на європейських стандартах прозорості, відкритості та відповідальності. Україна отримала можливість долучатись до конкурсних грантів, наукових консорціумів і спільних інноваційних проєктів на рівних умовах з країнами ЄС, що створює основу для порівняльного моніторингу ефективності національної правової бази у сфері інновацій та її узгодження з європейськими практиками.

Особливу увагу в цій системі приділено моніторингу, оцінюванню та звітності, які є невід'ємною складовою нормативно-правового регулювання програм «Горизонт Європа» і «Євратом». Україна спільно з Європейською Комісією бере участь у процесах

контролю, аудиту, фінансової звітності та боротьби з правопорушеннями у сфері інноваційного фінансування. Це формує нову правову культуру моніторингу, що базується на прозорості використання коштів, дотриманні стандартів доброчесності та підзвітності. Важливо, що такі положення мають не лише адміністративне, а й стратегічне значення – вони сприяють підвищенню ефективності нормативно-правових механізмів управління інноваційною діяльністю. Одним інструментом системного правового моніторингу є Спільний комітет Україна – ЄС/Євратом з досліджень та інновацій, який оцінює результати участі українських наукових установ, підприємств у міжнародних програмах. Його діяльність забезпечує зворотний зв'язок між правовими нормами, практичною реалізацією та ефективністю інноваційної політики. Таким чином, участь у цих програмах не лише відкриває доступ до фінансування, а й стає платформою моніторингу та вдосконалення нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності, що наближає Україну до європейських стандартів управління знаннями, технологіями та науковими ресурсами.

Фундаментальною основою для вище зазначених програм став Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [13], яким створено інституційну основу для правового моніторингу ефективності державної інноваційної політики. Його положення визначають чітку послідовність дій – від формування стратегічних і середньострокових пріоритетів до оцінки їх реалізації. Визначені процедури передбачають, що розробка пріоритетів здійснюється на базі науково-аналітичного прогнозування та залучення провідних наукових установ. Такий підхід забезпечує можливість оцінювати реальну дієвість нормативно-правових актів у динаміці – від ухвалення до практичного втілення. Особливої уваги заслуговує стаття 7 Закону, яка прямо вводить систему моніторингу реалізації інноваційних напрямів. Її проведення покладено на центральний орган виконавчої влади, що відповідає за науково-технічну та інноваційну політику, а порядок визначається урядом. Це означає, що правове забезпечення інноваційної діяльності не обмежується деклараціями – воно має вбудований механізм оцінки ефективності, який дозволяє своєчасно виявляти проблеми впровадження, уточнювати цілі та підвищувати результативність державних програм.

Крім того, закон закладає основу для вертикальної координації інноваційного розвитку – від національного до регіонального рівня. Така багаторівнева система передбачає, що стратегічні напрями визначає Верховна Рада, середньострокові – уряд, а регіональні – місцеві органи влади. У поєднанні з регулярним моніторингом це створює замкнутий контур нормативно-правового управління інноваціями, де кожен рівень відповідає за власну ділянку розвитку, а держава отримує інструмент для оцінки ефективності всієї системи інноваційної політики в комплексі [14]. Моніторинг здійснюється через розподіл повноважень між органами влади – від парламенту до місцевих рад – і забезпечується публічною звітністю державних та комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ. Регулярна експертиза, контроль і звітування формують механізм прозорості оцінки нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності, що дає змогу своєчасно вдосконалювати державну політику та підвищувати результативність інноваційного розвитку.

Аналіз ефективності нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності показує, що чинна законодавча база України має низку недоліків і неузгодженостей у визначеннях ключових понять, таких як «інновації», «інноваційна діяльність» чи «інноваційна продукція». Відсутність єдиних класифікацій ускладнює системний облік, статистику та оцінювання результативності інноваційних процесів. Для підвищення точності моніторингу необхідно гармонізувати ці визначення з міжнародними стандартами, зокрема з методичними положеннями Керівництва Осло, що використовується в європейській практиці вимірювання інновацій [15, с. 175].

Запровадження єдиних методичних підходів, розроблених на базі Міністерства економіки України, сприятиме формуванню прозорої системи обліку та звітності у сфері інновацій, що забезпечить достовірність і порівнянність даних як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Також українське законодавство тривалий час залишалося поза сучасними тенденціями розвитку інноваційного підприємництва, зокрема у сфері регулювання стартапів. Попри те, що поняття «стартап» давно увійшло до міжнародного правового та економічного дискурсу – активно використовується в законодавстві ЄС, США, у бізнес-середовищі та навіть у побутовій лексиці – в українських нормативних актах воно донедавна взагалі не мало офіційного визначення [16, с. 102]. Відсутність чіткого правового статусу стартапів ускладнює моніторинг і оцінку ефективності державної політики у сфері підтримки інновацій. Без визначення юридичних ознак, критеріїв діяльності та механізмів державної взаємодії важко формувати достовірну аналітику про їхній внесок у національну економіку, залучення інвестицій чи створення робочих місць. Тому одним із пріоритетів підвищення ефективності нормативно-правового забезпечення є включення поняття «стартап» до правового поля, його узгодження з міжнародними стандартами та розроблення системи показників, які дозволять проводити якісний моніторинг розвитку стартап-екосистеми в Україні.

Чинна законодавча база України поки не створює сприятливих умов для розвитку інноваційної економіки. Відсутність дієвих стимулів, надмірна зарегульованість дозвільних процедур і складна бюрократична система стримують ініціативність бізнесу та науково-технічний прогрес. Аналіз Державного реєстру інноваційних проєктів [15] показує, що кількість зареєстрованих ініціатив залишається низькою, а це є індикатором стагнації інноваційної сфери та недостатньої ефективності правового регулювання. Ще одним проблемним аспектом є перетин та неузгодженість повноважень між центральними органами виконавчої влади, які відповідають за інноваційну політику. До них належать Міністерство економіки, Міністерство освіти і науки, Міністерство цифрової трансформації та Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості. Відсутність координації між цими структурами ускладнює системний моніторинг результатів інноваційної діяльності та призводить до дублювання функцій [3, с. 577]. Незважаючи на існування Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності до 2030 року, її ефективність залежить від створення дієвого нормативно-правового середовища, достатнього фінансування та розвитку локальних інноваційних екосистем на рівні підприємств, галузей і регіонів. Лише за таких умов можливо забезпечити реальний поступ інноваційного сектору й сформувати сучасну систему правового моніторингу, здатну оцінювати і коригувати державну політику у сфері інновацій.

Згідно з даними Державної служби статистики України, недосконалість законодавчої бази становить близько 40% усіх бар'єрів, що стримують розвиток інноваційної діяльності [4, с. 164]. Така ситуація призводить до поширеної практики формального виконання або навіть повного ігнорування окремих норм законів, які стосуються фінансування науки, технологій та інновацій. Часто це стосується саме державних інституцій, відповідальних за підтримку інноваційної сфери. Зокрема, фактичні обсяги фінансування науково-технічної діяльності з Державного бюджету не перевищували 0,4% ВВП, хоча стаття 34 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» встановлює норматив на рівні 1,7% ВВП. Аналогічна ситуація спостерігається із цільовими програмами – лише близько 10% бюджетних коштів спрямовується на наукові дослідження, тоді як законодавство передбачає щонайменше 30%. Такий розрив між нормою і практикою свідчить про низьку ефективність реалізації чинного правового забезпечення інноваційної політики, що потребує системного моніторингу, перегляду механізмів фінансування та підвищення рівня відповідальності за невиконання законодавчих приписів.

Вдосконалення нормативно-правового регулювання інноваційної сфери України потребує комплексного, системного підходу, зорієнтованого на формування правових умов, здатних забезпечити сталий інноваційний розвиток, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та інтеграцію у європейський інноваційний простір. Передусім, стратегічним пріоритетом є гармонізація національного законодавства з нормами Європейського Союзу відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та рамкових документів «Європейського дослідницького простору» (ERA) і «Європейського інноваційного порядку денного» (EIA). Це передбачає адаптацію українських нормативних актів до стандартів ЄС у сфері державної підтримки інновацій, захисту прав інтелектуальної власності, науково-дослідної співпраці, цифровізації та управління інноваційними екосистемами. Необхідно посилити інституційне забезпечення інноваційної політики шляхом створення стабільної нормативної бази для функціонування Національної ради з питань інновацій, регіональних інноваційних кластерів та агенцій технологічного розвитку, що діятимуть на засадах державно-приватного партнерства. Важливо передбачити у законодавстві механізми координації між центральними органами влади, науковими установами, університетами та бізнесом, які сприятимуть формуванню єдиного правового простору інноваційного управління. Водночас нормативно-правова база має забезпечувати прозорі правила фінансування інновацій, у тому числі шляхом спрощення процедур отримання державної та грантової підтримки, стимулювання залучення венчурного капіталу та розвитку корпоративних інноваційних програм.

Важливою складовою удосконалення є створення сприятливого податкового середовища для інноваційних компаній і стартапів. Необхідно передбачити спеціальні правові режими податкового стимулювання досліджень і розробок, інвестицій у високотехнологічні виробництва та цифрові продукти. Такі режими повинні бути чітко визначені на рівні законодавства, мати стабільний характер і забезпечувати баланс між фіскальними інтересами держави та потребами інноваційного бізнесу. У цьому контексті доцільно врахувати досвід країн ЄС, де діють так звані R&D tax incentives і innovation box regimes, які сприяють підвищенню частки приватних інвестицій у науку й технології. Особливої уваги потребує удосконалення правового режиму охорони та комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності, який має стати дієвим інструментом перетворення наукових результатів у ринкові інновації. Важливо розширити законодавчі механізми трансферу технологій, спростити процедури реєстрації об'єктів інтелектуальної власності, посилити захист авторських прав і впровадити стимули для університетів і наукових установ у комерціалізації власних розробок. Нормативне закріплення прозорої моделі управління правами на результати наукових досліджень, створених за державні кошти, сприятиме зростанню довіри інвесторів і розвитку інноваційного ринку.

З огляду на глобальні технологічні тренди, важливим напрямом удосконалення є цифровізація нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності. Йдеться про впровадження електронних систем адміністрування грантів, електронного патентування, цифрових платформ для реєстрації інноваційних проєктів, а також створення національного реєстру інноваційних підприємств. Це забезпечить прозорість, скорочення адміністративного навантаження, а також інтеграцію України у європейські цифрові платформи досліджень і інновацій, такі як Horizon Europe Portal та European Innovation Scoreboard. Отже, нормативно-правове вдосконалення інноваційної сфери повинно базуватися на принципах інституційної стабільності, відкритості, стимулювання підприємництва, інтеграції в європейський науково-інноваційний простір та орієнтації на результат. Лише поєднання законодавчої гармонізації з ЄС, формування сприятливих умов для науково-технологічної творчості, гарантій захисту інтелектуальної власності й цифрової трансформації інституцій зможе забезпечити

становлення в Україні сучасної, конкурентоспроможної та відкритої інноваційної системи.

Висновки

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, слід зазначити, що ефективність державної інноваційної політики України безпосередньо залежить від цілісності та дієвості її нормативно-правового забезпечення. Сформована в останні десятиліття законодавча база створила необхідні правові передумови для розвитку інноваційної діяльності, однак її реалізація залишається фрагментарною та недостатньо узгодженою з економічними і технологічними реаліями сучасного світу. Моніторинг ефективності нормативно-правового регулювання показав, що, попри існування стратегічних документів, зокрема Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності до 2030 року, держава ще не досягла бажаного рівня інституційної стабільності, прозорості фінансування та координації між суб'єктами інноваційної системи. Ключовою проблемою залишається розрив між формальним прийняттям законодавчих актів і фактичним механізмом їх виконання. Недостатнє бюджетне фінансування науки, дублювання повноважень органів виконавчої влади, відсутність єдиної системи обліку інноваційних проєктів та неузгодженість термінології в нормативних актах знижують результативність правового регулювання. У цьому контексті особливого значення набуває побудова системного правового моніторингу, що дозволить здійснювати регулярну оцінку ефективності правових норм, своєчасно виявляти недоліки та коригувати політику відповідно до міжнародних стандартів.

Зміцнення позицій України у Global Innovation Index засвідчує наявність значного потенціалу інноваційного розвитку, проте аналіз структури показників доводить, що правові механізми забезпечення «інноваційних входів» залишаються слабкою ланкою. Необхідним є комплексне реформування правових інструментів державної підтримки, орієнтованих на стимулювання досліджень і розробок, підтримку стартапів, розвиток венчурного інвестування та створення сприятливих умов для трансферу технологій. Гармонізація законодавства з нормами Європейського Союзу, зокрема в межах участі у програмах «Горизонт Європа» та «Євратом», має сприяти не лише політичній інтеграції, а й становленню єдиних правових стандартів прозорості, доброчесності та підзвітності у сфері інноваційної діяльності.

Особливу роль у підвищенні ефективності нормативно-правового регулювання відіграє розвиток правового режиму інтелектуальної власності, який має гарантувати справедливий розподіл прав між авторами, інвесторами та державою. Системне вдосконалення процедур патентування, комерціалізації результатів наукових досліджень і захисту прав суб'єктів інноваційної діяльності здатне посилити довіру бізнесу до інноваційного сектору та підвищити його інвестиційну привабливість. Не менш важливим є створення гнучкої нормативної інфраструктури, що забезпечуватиме електронізацію процесів управління інноваціями. Впровадження цифрових платформ моніторингу, реєстрів інноваційних підприємств, систем електронного патентування й грантового адміністрування відкриє нові можливості для зниження адміністративного навантаження, забезпечення прозорості та ефективної комунікації між державою, бізнесом і наукою.

Список використаних джерел

1. Іванчук В. Є. Правовий моніторинг: стан та шляхи вдосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 712–716. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/176>

2. Подрез-Ряполова І. В. Особливості визначення ефективності інноваційної діяльності. *Право та інновації*. 2021. № 2(34). С. 18–22. DOI: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2021-2\(34\)-2](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2021-2(34)-2)
3. Корват О. В. Актуальні проблеми правового регулювання інноваційної діяльності. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 22–23 вересня 2023 р.). Одеса, 2023. С. 576–577. URL: <https://www.researchgate.net/publication/379823676>
4. Ковалів М. В., Ортинська Н. В., Хомишин І. Ю., Єсімов С. С., Сkochиляс-Павлів О. В., Сидор М. Я., Скриньковський Р. М. *Адміністративно-правове регулювання інноваційної діяльності: навч. посібник*. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2020. URL: <https://surl.li/eixvcp>
5. Коваленко І. Аналіз проблем регулювання інноваційної діяльності в Україні. *Слово Національної школи суддів України*. 2022. № 1–2(38–39). С. 160–170. DOI: [https://doi.org/10.37566/2707-6849-2022-1-2\(38-39\)-15](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2022-1-2(38-39)-15)
6. Повар П. О., Гулак О. В., Гулак Я. Д. Проблеми правового регулювання інноваційної діяльності в Україні крізь призму євроінтеграційних процесів. *Наукові записки. Серія: Право*. 2024. № 17. С. 100–104. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2024-17-100-104>
7. Бублик С., Мех О., Бобровник Л. Цифровий моніторинг наукової спрямованості нормативно-правових актів. *Проблеми, пріоритети та перспективи сталого розвитку в ХХІ столітті: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції* (Кам'янець-Подільський, 11 травня 2023 р.). Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. С. 48–53. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14593584>
8. Мех О. А., Бублик С. Синхронізація системи нормативно-правового забезпечення науково-технологічної сфери України: проблеми і перспективи. *Вісник Національної академії наук України*. 2019. № 7. DOI: <https://doi.org/10.15407/vism2019.07>
9. Верховна Рада України. Про інноваційну діяльність: Закон України від 31.03.2023 № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
10. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження від 10 липня 2019 р. № 526-р. Київ, 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-p#Text>
11. World Intellectual Property Organization (WIPO). Ukraine – GII Ranking 2024. 2024. URL: <https://www.wipo.int/edocs/gii-ranking/2024/ua.pdf>
12. Верховна Рада України. Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, і Європейським Союзом та Європейським співтовариством з атомної енергії, з іншої сторони, про участь України у Рамковій програмі з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» та Програмі «Євратом» (2021–2025): Закон України від 3 травня 2022 року № 2233-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2233-20#Text>
13. Верховна Рада України. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 13.01.2024 № 3715-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>
14. Бублик О. А., Булкін С. Г., Мех І. О. Наукометричне оцінювання наукової спрямованості вітчизняного законодавства. *Наука та інновації*. 2020. Т. 16. № 1. С. 33–47. DOI: <https://doi.org/10.15407/scin16.01.033>
15. Корват О. В. Удосконалення нормативно-правового забезпечення обліку інноваційної діяльності. *Право та інновації*. 2024. № 2(46). С. 169–178. DOI: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2024-2\(46\)-26](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2024-2(46)-26)

16. Міністерство освіти і науки України. Державний реєстр інноваційних проєктів.
URL: <https://mon.gov.ua/nauka/innovatsiy-na-diyalnist-ta-transfer-tekhnologiy/innovatsiy-ni-proekti/derzhavniy-reestr-innovatsiy-nikh-proektiv>